

SZÍNHÁZ

„MICSODA ORR!”

Mindkettőnknek az orral van bajunk.

Cyranónak is, nekem is.

Ugyanazzal az orral.

Cyano orrával.

Neki, mert őt csüfolják miatta – „Micsoda orr!”, mondja Ragueneau (László Sándor), az irodalmi pék, aki tisztelőjeként siet hozzátenni: „hordja híven, hordja szakadatlan”, nehogy Cyano fülébe jusson, miként nyilatkozott róla –, de legalább alkalma nyílik megmutatni: neki nincs párja sem a vívásban, sem a verselésben.

Nekem pedig, mert nem értem, miért kellett úgy a színész arcára ragasztani, hogy akár repülőből is lássék a ragasztás helye. Mert látszik. De ha valóban feltűnően észrevehető a színész-Cyano (Balázs Áron) műorra, akkor meg ez miért van így? Mert, gondolom, ha valami nagyon szembetűnő a színházban, annak oka van, oka kell hogy legyen. Különben . . .

Csakhogy, bevallom, a színpadi orr titkát nem sikerült megfejteni. Ezek szerint a kritikus dolga mintha nehezebb lenne, mint a párbajozó poétáé, aki – bár szenved a rettenetes orr miatt – talán még kedvét is leli abban, hogy a természet, hogy is mondjam, hát kiszűrt vele. Mert, ha megsértik, karddal szerezhethet elégtételt, ha viszont úgy hozza úri kedve, hát költőként, önróniát is demonstrálva vehet fölényesen elégtételt azzal, hogy páratlan rímtechnikájából tart szemléltető oktatást, ha kedve úgy tartja, mint Valvert vicomte-nak (Kovács Nemes Andor), mert, ha már az orrát becsmérelte, „Mondhatta volna szebben, kis lovag.” Teszem azt, kihívóan, barátilag, leírón, kíváncsian, kecskeljesen, kötődve, intón, gyöngéden, pedánsul, gavallér módon, fellengzően, tragikusan, bámulva, lírailag, tisztelettel, parasztosan, hadászatiilag, üzletszerűen, torzítva. S ő, lám, milyen nagyvonalú, mindezen változatokat egy-egy két-három soros helyre kis versikével szemlélteti is.

Holott az ő orráról van szó.

Cyano tehát vérbeli komédiás – önmutogató.

Színész, mert szerelmes nem lehet, illetve, mert rútságáért szerelmet nem remélhet. (Ami mégis jobb, mintha úgy tenne, hogy ugyanezért gonosztevő lesz, mint hasonlóan ismert főszereplő-kollégája, a III. Richárdként elhíresült Gloster teszi.)

Holott szerelmes. De nagyon. Roxane-ba (Elor Emina f. h.), aki azonban a selyemcukor bárócskát (Káló Béla m. v.) szereti. De nagyon és vakon.

Mit tehet Cyrano ahelyett, hogy az orrát lógatná, ami már úgyis jócskán lóg, mint ismét szerepet vállal. Most a szerelmes sűgő szerepét ölti magára, aki a bárócska mögé állva ennek fülébe sűgja azokat a szép szavakat, amelyeket ő mondana, ha Roxane számára ő lenne a férfi.

Ez is színészkedés, csak fájdalmasabb, mint amikor az orra kapcsán öniro-nizál a kedves úr, aki – ahogy a színház nagy értője, Kosztolányi Dezső írta róla – „Pillanatra se kér tőlünk több hitelt, mint egy komédiás. Annál, amit művel, nincs játékabb játék és színházabb színház.”

De ha már Cyrano története tiszta és hamisíthatatlan színház, akkor – lássuk – a színház, esetünkben az újvidéki, mit tud vele kezdeni, mennyire és milyen színház a L'ubosav Majera rendezte Rostand-dráma, a *Cyrano de Bergerac*.

Mindenképpen nézhető előadás, kellemesen eltöltött két óra.

Mindenekelőtt mert a színháznak van megfelelő színésze erre a ziccer szerepre – Balázs Áron, aki Cyranót kevésbé hősnek, sokkal inkább embernek látatja, amint ez eddigi szerepei alapján szinte előre megtippelhető volt. Ez a színészi szerepértelmezés azonban eleve azzal jár, hogy Balázs Áron Cyranója kevésbé sokhúrú, mint lehetne, hogy kevésbé sziporkázik, mint mások, akiknek megadatott, hogy Cyranót játsszák. Nem hős, csak ember, ami legszebben Roxane-nal való lélektanilag hibátlan párjelenetében mutatkozik meg, melyben kiderül, hogy a lány nem őt, hanem mást, sőt, egy senki kis bábot szeret, s amely egyben magyarázza is Cyrano rögeszmévé fokozódó igyekezetét, hogy épp ezért, ennek ellenére legalább a boldogság illúzióját megteremtse és élvezze. Ez Balázs Áronnak tökéletesen sikerül. Bár nem valószínű, hogy ez a Cyrano-elképzelés óhatatlanul azzal jár, hogy a Rostand adományozta (s Ábrányi Emil több mint százéves, de máig eleven fordításában élő) rímkarnevált szükséges lenne elszürkíteni, ahogy Balázs Áron teszi a főszereplő önironikus orrmonológjában vagy a vívás közben születő ballada produkálásakor. Ez a két hagyományos nagy szám szinte hatástalan marad, de kárpótol bennünket a megható zárójelenet, az egyetlen, amelyben nem zavart a máskor figyelmet elvonó förtelmes műorr.

Cyrano mellett a darabban mindenki epizodista, de fontos szereppel bír. Roxane a boldogság iránti vágyat kelti fel Cyranóban, Le Bret a jó barát, aki előtt a főszereplő ember lehet, nem kell szerepet játszania, a báró(cska), az egyszerre megvetett és irigyelt (vetély)társ, Guiche gróf, aki a hatalom, a tekintély ellenszenvét testesíti meg, Valvert vicomte a nagyhangú hengegő, míg a költészetért rajongó, fontoskodó, de ostoba Ragueneau, a feszt részeg Lignièrre és Montfleury, a tehetségtelen színész a történet komikus ellenpontjaiként fontosak.

Mindezek a szerepek az újvidéki előadásban többnyire sikeres, ügyes megformálókra találtak. Giricz Attila (Le Bret) megértő társ, Puskás Zoltán undok Guiche gróf, Káló Béla marcipán bárócskája amikor a szép maszk mögül kibújik a kétségbeesett, tehetetlen ember, hiteles, különben inkább csak ott van, jellegtelen, hasonlóan felemás Kovács Nemes Andor száj- és kardhős vicomte-ja, mert csak hangerővel akarja megoldani feladatát.

Külön kérdés Elor Emina Roxane-ja. Nem tudom meg, kicsoda. Szép, vágyat ébresztő hölgy, afféle csinos, de üres Barbie-baba, ahogyszínrelépésekor gondoljuk, vagy vak szerelmes csitri, aki senkit sem lát, csak önmagát, ahogy ez a Cyranóval való párjelenete mutatja, vagy ügyes hódító, aki elutasítani is és megbocsátani is tud, mint a bárócskával való jelenetekből látszik, vagy éppenséggel erélyes, intézkedni tudó, bátor nő, mint az ostromjelenetben? Melyik ezek között az igazi Roxane? Mind? Igen, mind. Ezt a sokszínűséget jelzi Elor Emina, azzal, hogy arcának nem mindegyik oldalát fedi fel ugyanúgy. De mindenképpen ígéretes indulás.

Hogy az előadásnak sikere lehet/lesz, az vélhetőleg a hős/érzelmes történetet árnyaló néhány jobb és jó epizódalakításnak is köszönhető. Ilyen az ellenpontozó humort hozó László Sándor sznob poézisztisztelő pékje, kivált a mandulás tortácska készítésének előadásában, az író utasítását betartó Fischer Károly „forgó nyelvvel, gagyogva” megszólaló „törkölyhordó”, „pálinkástorony” Lignière szerepében, Magyar Attila két gesztussal jellemet ábrázoló buta és ájtatos barátként, Ferenczi Jenő tehetségtelen színészként. De ide sorolható Krizsán Szilvia földönjáró pékfelesége vagy Figura Terézia fontoskodó/riadt Duennája is.

A rendező elsődleges érdeme, hogy miközben arra törekedett, hogy a többórás, ötfelvonásos dráma cselekménye két részre tömörítve követhető maradjon (ebben ügyes/értő segítségére volt dramaturgként Gyarmati Kata), gondja volt rá, hogy a rostand-i szózuhatag cselekményértékű legyen, a szó gesztusként funkcionáljon, amit többnyire jól felépített, mozgalmas jelenetek színpadra szerkesztésével ért el. Legszívesebben azt mondanám, a látványra igencsak csábító műből puritán, de mozgalmas előadást csinált, melyben a látványt a számomra jelképes értékű színes léggömbök (Rostand játékos verselése színes léggömbökre hasonlít!) és a ruhák változatos színskálája jelenti. Ez utóbbi Peter Čanjekyot dicséri, aki díszlettervezőként azonban felemás módon oldotta meg feladatát. A szürke kerítéssorokkal segítette a rendezői puritánságot, és megkönnyítette a jelenetváltásokat, ugyanakkor viszont a díszlet csak egyetlen alkalommal játszik, amikor egy kerítésdeszkát elmozdítva Ragueneau kíváncsiskodva hallgat bele Cyrano és Le Bret beszélgetésébe.

Majd elfelejtettem: készülve a bemutatóra, azon törtem a fejem, mit lehet ma kezdeni Rostand több mint százéves léggömb-könnyű, de mindig sikeres történetével a nagy orrú rettenthetetlen kardforgató poétáról és epedő szerelmesről. Feltehető-e, s egyáltalán fel kell-e tenni a kérdést, ami Kosztolányit foglalkoztatta az első világháborút követő pesti bemutató kapcsán 1920-ban: „Mit keres ebben a világban a hős, aki fölfricskázta a valóságot, és a holdra röpül?” A válasz: „Cyrano a bizonyíték, hogy még mai földhözvertségünkben és nyomorúságunkban is gyötör bennünket a szent nosztalgia, az égi honvágy.” De kielégíthet-e bennünket ma, majd száz évvel később Kosztolányi költői válasza? Nekünk a mi „földhözvertségünkben és nyomorúságunkban” mire lehet bizonyíték Cyrano édes-bús esete, aki vívás közben balladát fogalmaz, s aki más szájába adja rimes lány, hódító mondatait, hogy kihasználva a béna nyelvű, de szép vetélytárs sikerét, legalább titkon élvezhesse azt, amiben neki sohasem volt/lehet része? Persze másként is vizsgálható a kérdés: szükséges-e, hogy egy színdarab valamire/bármire bizonyíték legyen, vagy elég, ha kellemesen eltöltött két órát nyújt a nézőnek, akit éppen elég megoldhatatlan kérdés nyomaszt nap mint nap? Nem árt, ha egy előadás több a pusztá szórakozásnál, mert ha jó előadásról van szó, akkor óhatatlanul is nemcsak kellemes időtöltés, hanem feltétlenül kijön belőle valami, amit magunkkal viszünk.

Nos, az újvidéki *Cyrano de Bergerac*, ha nem is hibátlanul jó előadás (erről már volt szó), nem hagyja többlet nélkül a nézőt.

Miközben a halálosan megsebesített (egy hasáb fát dobnak rá) Cyrano utolsó erejét összeszedve meglátogatja a szerelme halála után kolostorban élő Roxane-t, s kiderül, azokat a szép leveleket, amelyeket a csataterőről kapott a lány, nem a báró írta, Roxane előtt világos lett, hogy a párbajhős-poéta szerelmes volt belé, a maga nevében írta a leveleket, és Cyrano elmondja saját sírfeliratának is beillő versét („Filozófus, lantverő, / Fizikában nagy erő, / Irt sok rimes holmit ő, / Hírneves harckeverő, / Légi útas, vakmerő, / S ámbátor a szíve kő, / Balsors-üzött szerető! / Itt nyugszik most csendesen / Cyrano Savinien. / Minden volt és semmi sem!”), s megívja utolsó párbaját, melyből vesztésként távozik az életből, Balázs Áron, kezében kard helyett egy szál deszkaként távozik a világot jelentő deszkát öleli/szorítja magához) úti-csépeli a semmit, s mindenkit megérintő emberi búcsúáriát mutat be – megtudjuk: a komédiás hősi tettei meg szépen csengő rímei olyan embert rejtettek, aki számára igazán egyvalami volt fontos – a becsülete. Az a mondat köszön tehát vissza, amely még a történet elején szinte mellékesen hangzik el: „Erkölcsömben van eleganciám!”

De amely mit sem érne, ha mögötte fedezetül nem állna a szabadságot mint legfőbb emberi értéket jelentő életelv.

Kérem, ebből az előadásból ezt vigyük magunkkal.

Mert – talán nem csak szerintem/nekem – erről is szól(hat) ez az elévülhetetlen édes-bús történet.

GEROLD László

KIÁLLÍTÁS

A TETTEN ÉRT TERMÉSZET

Az újvidéki Egretta csoport természetfotósainak kiállításáról

Dankasirály, gyurgyalag, kis kócsag, kanalas gém, barkós cinege, gulipán és még sok más tavi, réti és mocsári állatfaj, meg több ritka növény képviselője köszön vissza arról a nyolcvan művészfotóról, amelyet az Egretta (Kócsag) természetfotósai tettek közszemlére 2003. december 3-án az újvidéki Prometej kiállítótermében. Négy ízig-vérig természetbarát fényképész: Kovács Szilárd (1979), valamint Lukács Sándor (1948), Attila (1972) és Zsolt (1979) mutatták be színvonalas művészi munkáikat, melyeket az écskai Császár-tón, a törökbecsei Sósokopón, a Ludasi tavon és egyébütt készítettek az elmúlt években.

A csoport legidősebb tagja, Lukács Sándor, 1948-ban született Nagybecskereken, és ifjúkora óta ápolja a természet és a madarak iránti szeretetét. Több éve foglalkozik természetfotózással. A Sósokopó egyik jeles fotográfusa. Ő még mesterének mondhatta a becskerei Werth Józsefet, ifj. Oldal István utolsó tanítványát. Sándor idősebb fia, Attila a természet iránti vonzalmát édesapjától örökölte. Tőle sajátította el a természetfotózás tudományát is. Sándor másik fia, Zsolt is természetimádó fotós. A fényképezésben apja munkáját tartja példamutatónak. Jelenleg az Újvidéki Egyetem Biológiai Kara Ökológiai Tanszékének hallgatója. Tehát szakmailag is hozzáértő. Kovács Zsolt a csoport negyedik tagja. Ő még az általános iskolában kezdett el természetfotózással foglalkozni. Úgyszintén Lukács Sándor tanítványa, s az Újvidéki Egyetem Természetudományi Kara Ökológiai Szakának hallgatója. E négy fotósnál tehát egybefonódik a természet szeretete, a szakmai hozzáértés meg a fotózás. Már csaknem egy évtizede dolgoznak együtt összetartó csapat-